

7. Ofitsiynyy sayt kompaniyi BrandFinance. – [Electronic resource]. – Access mode: www.brandfinance.com/

Дані про автора

Студінська Галина Яківна,

д.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Київський національний торговельно-економічний університет

e-mail: Studinska.galina@gmail.com

Данные об авторе

Студинская Галина Яковлевна,

д.э.н., доцент кафедры международных экономических отношений, Киевский национальный торгово-экономический университет

e-mail: Studinska.galina@gmail.com

Data about the author

Galyna Studinska,

Doctor of Economic Sciences, associate Professor of the Department of International Economic Relations, Kyiv National University of Trade and Economics

e-mail: Studinska.galina@gmail.com

DOI: 10.5281/zenodo.3375514

ПРЕДБОРСЬКИЙ В.А.

Вихідні умови формування «автономної» тіньової влади та її сучасна небезпека

Предметом дослідження є теоретичні аспекти одного із стрижневих елементів теорії тінізації влади – особливості формування її генетичної структури, довгострокового тренду влади.

Метою дослідження є визначення змісту причин наявності історичного тренду – формування за сучасних умов нелегітимно-кланової «автономної» організації тіньової влади як своєрідної лібертаріанської моделі розвитку у вітчизняних умовах.

Методи дослідження. У роботі використана сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, структурно-функціональний, історичний, логічний, що дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження щодо вихідних умов формування тіньової влади.

Результати роботи. У статті обґрунтовано необхідність пошуку причин тінізації влади, виявлення закономірностей тінізації владних механізмів в Україні через наявність тінізаційного тренду походження форми влади.

Галузь застосування результатів. Система наук із сімейства галузі державного управління, широке коло методологічних аспектів соціально-економічних, правових наук з проблем дисфункційного розвитку об'єкта дослідження.

Висновки. Основні підсумки дослідження, їх теоретичні результати слід звести до наступних висновків: 1) вихідною мегапроблемою дослідження функціонування тінізаційних владних механізмів є вихідні тіньові дисфункції влади, зокрема формування «автономної» влади; 2) одним із принципів висновків дослідження є висновок про те, що історична логіка генези та розвитку «автономної» тіньової влади, сучасного сектора різкої асиметрії в доходах, інституційної недемократичності, паразитарності, системної корупції, позанормативного регулювання внутрішніх відносин («внутрішньо-автономне звичаєве право», що адаптує до своїх вимог «зовнішнє» право офіційної держави) – це посилення системної загрози щодо загострення протиріч між владою та суспільством.

Ключові слова: вихідні умови формування тіньової, кланово-олігархічної влади, тріада метаморфоз неформальної організації, багатовіковий тренд розвитку «автономної» тіньової влади, тіньове парасуспільство.

ПРЕДБОРСКИЙ В.А.

Исходные условия формирования «автономной» теневой власти и ее современная опасность

Предметом исследования являются теоретические аспекты одного из стержневых элементов теории тенизации власти – особенности формирования ее генетической структуры,

долгосрочного тренда власти.

Целью исследования является определение содержания причин наличия исторического тренда – формирование в современных условиях нелегитимно–клановой, «автономной» организации теневой власти как своеобразной либертарианской модели развития в отечественных условиях.

Методы исследования. В работе применяется совокупность научных методов и подходов, в том числе системный, структурно–функциональный, исторический, логический, что позволило обеспечить концептуальное единство исследования относительно исходных условий формирования теневой власти.

Результаты работы. В статье обосновывается необходимость поиска причин тенизации власти, выявления закономерностей тенизации властных механизмов в Украине через наличие тенизационного тренда происхождения формы власти.

Отрасль применения результатов. Система наук из семейства отрасли государственного управления, широкий круг методологических аспектов социально–экономических, правовых наук относительно проблем дисфункционального развития объекта исследования.

Выводы. Основные результаты исследования, их методологические результаты можно свести к следующим выводам: 1) исходной мегапроблемой исследования функционирования тенизационных властных механизмов являются исходные теневые дисфункции власти, в частности формирование «автономной» власти; 2) одним из принципиальных выводов исследования является вывод о том, что историческая логика генезиса и развития «автономной» теневой власти, современного сектора резкой асимметрии в доходах, институциональной недемократичности, паразитарности, системной коррупции, позанормативного регулирования внутренних отношений («внутреннее автономное обычное право», что адаптирует к своим требованиям «внешнее» право официального государства) – это усиление системной угрозы обострения противоречий между властью и обществом.

Ключевые слова: исходные условия формирования теневой, кланово–олигархической власти, многовековой тренд развития «автономной» теневой власти, теневое параобщество.

PREDBORSKIJ V.A.

Initial conditions for the formation of «autonomous» shadow power and its modern danger

The subject of research is the theoretical aspects of one of the pivotal elements of the theory of shadowing of power – features of the formation of its genetic structure, long–term trend of power.

The purpose of the study is to determine the content of the reasons for the presence of the historical trend – the formation in the present conditions of the illegitimate–clan, «autonomous» organization of shadow power as a kind of libertarian model of development in domestic conditions.

Methods of research. The work uses a set of scientific methods and approaches, including system, structural, functional, historical, logical, which allowed to provide a conceptual unity of research regarding the initial conditions of the formation of shadow power.

Results of the work. The article substantiates the need to search for the causes of the shadowing of power, the identification of patterns of shadowing of the power mechanisms in Ukraine through the presence of a trend of tendency for the origin of the form of power.

Application of results. The system of sciences from the family of the field of public administration, a wide range of methodological aspects of social and economic, legal sciences on the problems of dysfunctional development of the research object, the investment aspect of the security policy.

Conclusions. Basic results of research, their methodological results can be taken to the next conclusions: 1) the initial mega–problem of studying the functioning of shadowing power mechanisms are the initial shadow dysfunctions of power, in particular, the formation of autonomous power; 2) one of the principal conclusions of the study is the conclusion that the historical logic of the genesis

and development of «autonomous» shadow power, the modern sector of sharp asymmetry in income, institutional undemocratic, parasitic, systemic corruption, post-regulatory regulation of internal relations («internal autonomous customary law», which adapts the «external» law of the official state to its requirements) – this is a heightening of the systemic threat of the aggravation of contradictions between the government and society.

Keywords: *initial conditions for the formation of a shadow, clan-oligarchic power, a centuries-old trend of development of an «autonomous» shadow power, a shadow para-society.*

Постановка проблеми. Системні процеси деградації, деформації соціально-економічних процесів, розвиток чинників кризової регресії влади, системна корупція обумовлюють високу ступінь гальмування процесів реформування суспільних відносин, необхідність вивчення сутності сучасних домінуючих тінювих впливів, зокрема особливості генетично-тінювої організації влади, імперативів щодо ефективних засобів її обмеження та посилення тінювої резистентності.

Необхідність застосування ефективних засобів протидії тінювій владі знайшла відображення уряді важливих законодавчих, нормативно-правових актів держави, таких як: проекти сучасного законодавства щодо протидії корупції, Закони України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні на 2014–2017 роки» (2014), «Про засади запобігання і протидії корупції» (2011), Указ Президента України «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією» (2003, № 84/2003), проект Державної програми детінізації економіки, Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції» (2005, № 1615/2005), постанови Кабінету Міністрів України з питань відстеження процесів тінізації економіки та розроблення рекомендацій щодо обмеження її зростання, цілий ряд відомчих актів тощо.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. До вітчизняних досліджень з тінювої влади відносяться праці В. Д. Базилевича, А. В. Базилюка, О. І. Барановського, В. М. Бородюка, Г. С. Буряка, З. С. Варналія, А. С. Гальчинського, Я. Я. Дьяченка, С. О. Коваленка, І. І. Мазур, В. О. Мандибури, О. В. Турчинова та ін. Значний внесок у розробку адміністративно-правових і кримінально-правових аспектів протидії корупції, тінювої влади зробили вітчизняні вчені-юристи.

У той же час, у зв'язку з недостатнім системним вивченням явища тінювої влади, її генези, метаморфози окремих форм та стадій, засоби ефек-

тивного обмеження тінювих процесів потребують подальшого спеціального дослідження.

Метою статті є подальший розвиток теоретичного вивчення сутності тінювої економіки, зокрема логіко-історичної метаморфози форм тінювої влади від історичних явищ, притаманних часу Київської Русі до сучасних паразитарних «автономних», тінювих елітних утворень.

Виклад основного матеріалу. В Україні діє довгостроковий (багатовіковий) тренд, згідно якого вихід з чергової економічної кризи суттєво погіршує засади майбутнього розвитку: звужується та обмежується внутрішній сукупний попит населення як основи сучасної економіки, її стабільного розвитку; стискається система самоврядування, відбувається надлишкова централізація та паразитарно розростається бюрократична вертикаль управління, що все більше віддаляє центри прийняття державних рішень від народу, натомість сучасні процеси в розвинутих країнах переважно інтенсифікують горизонтальні зв'язки; державні рішення мають закритоклановий, тінювий характер, діяльність державно-владної системи та афілійованих до неї структур набувають тінізуючого тиску, що виводить за межі правового поля діяльність зростаючих контингентів членів суспільства тощо. У черговий раз загострюється стрижнева проблема розвитку українського суспільства – відсутність ефективної національної еліти. У зв'язку з існуванням цього тренду виникає потреба пошуку дискурсивної вихідної матриці, вихідної моделі у системі управління державою, яка циклічно нагадує про своє існування суттєвими деформаційними наслідками.

Наявність об'єктивних передумов домінування в економічній структурі суспільства, що перебуває в стані трансформації, паразитарного елітного (олігархічно-кланового) сектору [1, с. 150–167], як головного тінізаційного фактора розвитку, спричиняє кумулятивний синергетичний ефект підсилення тінізаційних процесів в інших секторах економіки за рахунок архаїза-

ції соціально-економічних форм, виштовхування їх елітним сектором із звичних місць та функцій в економічній структурі, активізації при цьому великого обсягу маргінальних (експолярних) неформальних зв'язків. Це обумовлює пошук генези та тренду розвитку вихідної ланки формування цієї провідної паразитарної форми, зокрема метаморфози тіньової організації неформальної економіки для наступної розбудови архітекtonіки тіннізаційного розвитку.

Процес незавершеної модернізації, притаманний залежним країнам, виступає як прискорювач амбівалентності її розвитку: по-перше, сприяє подальшій гібридній вестернізації цих країн, по-друге, прискорює рух їх циклічності через повернення до спотвореного вихідного пункту метаморфози [2, с. 3–9]. Так, вивчення країн «селянської цивілізації», до яких відноситься й Україна, втягнутих у сучасну капіталістичну систему як її периферія, що проведено, зокрема, в працях інституціоналістів, дало можливість зробити принципові висновки щодо особливостей їх тіньової організації. Головний зміст їх виявляється у наступному: вплив домінуючих західних систем господарювання, капіталістичної організації в цих країнах не могли витіснити організаційні форми, побудовані на квазіобщинних засадах. І не тільки не могли витіснити і трансформувати економічну структуру на властивих їй засадах, а й мали суттєву потребу у зміцненні альтернативних капіталізму форм. Інакше кажучи, для проникнення та розвитку в певному секторі економіки країн капіталістичної периферії капіталістичних форм інші сектори цієї економіки повинні були «відступити» до засад організації, побудованих на общинній пам'яті, перетерпіти свою «архаїзацію» та «примітивізацію», стати більш традиційними за своєю структурою, ніж до цього. Капіталістична модернізація в країнах «селянської цивілізації» призводить до утворення двоїстої структури суспільної організації, посилення економічного фундаменталізму, общинної соціальної пам'яті у суспільних структурах і одночасного посилення тіннізації економічного життя [3, с. 486–487]. Це пов'язано хоча б з тим, що посилення двоїстої суспільної структури означає різкий поштовх до розвитку неформальних структур управління. Саме у зв'язку з цим А. В. Чаянов підкреслював той факт, що сімейне трудове господарство, маючи особливий спосіб внутрішньої організації, робить його непрозорим для

діючої системи суспільного контролю, його внутрішній («суб'єктивний») уклад взагалі неможливо зробити об'єктом аналізу при поверховому погляді [4, с. 143].

Таким чином, побудова теорії тіннізації влади дає змогу зробити висновок про те, що у залежних, некапіталістичних країнах – у соціально-економічному просторі, що виділився з традиційних засад розвитку під впливом капіталістичного тиску розвинутих країн – явища своєїрідної цивілізаційної субдукції, розвиваються і значно прискорюються в умовах глобалізації, не стільки власне капіталістичні владні порядки, скільки такі псевдодокапіталістичні, архаїчні перетворені укладні форми, з якими у докапіталістичний період периферійні країни не стикалися чи стикалися лише в обмеженому обсязі. У цих країнах капіталістичні відносини вироджуються, регресують у передуючі їм укладні, тіньові форми [5]. І це, по суті, регресивні форми самого капіталу, які історично не передують самому капіталізму, але виникають з нього внаслідок його ж тиску, ним же самим породжуються. До таких псевдодокапіталістичних порядків належить, зокрема, явище «автономізації» тіньової влади, як своєїрідної лібертеріанської моделі розвитку залежних селянських країн.

Особливостями структури вітчизняної вихідної моделі державної влади з послаблення, дегенеративності, неповноспроможності державного управління, що зрештою призвело до занепаду Київської Русі, була наявність відношення до мешканців країни як до мешканців фактично окупованої, підкореної країни, а самих об'єктів державної влади – як окупаційного режиму. Це зв'язано з тим, як відмічає А. В. Свідзинський [6, с. 354–366], що вже рання історія східнослов'янських племен засвідчила, що, виходячи із внутрішніх та зовнішніх особливостей, своїми силами виробити структури, потрібні для ефективної державної самоорганізації, ці племена були не здатні. Лише поява добре організованих і войовничих загонів зі Скандинавії стимулювала державотворчі процеси, при цьому центром їх формування стала Наддніпрянщина завдяки економічному чиннику – дедалі більшому освоєнню водного шляху «з варяг у греки», який значною частиною йшов Дніпром. У результаті виникла Київська Русь, яка об'єднала раніше розрізнені племена. Завдяки вигідному географічному розташуванню і войовничій енергії князів зрештою Київська Русь на-

була навіть форми імперії, але у зв'язку з подальшим все більшим розчиненням скандинавського елемента в слов'янському середовищі вона стала перед проблемами державотворчого характеру, які стали суттєвою складовою генотипу українського суспільства. При цьому перед великим князівством виникала низка принципово нових питань: 1) легітимізація влади, поширеної на всі проукраїнські князівства (всю Київську Русь); 2) способи передачі цієї влади нащадкам; 3) методи збору данини з малих князівств; 4) формування дружини великого князя і його стосунків з дружинниками; 5) встановлення єдиних принципів управління в усій державі.

Вихідні історичні витoki явища «автономної» тіньової елітної влади зв'язані з утвердженням влади нормандської верхівки у Київській Русі. Так, згідно з літописом «Повість минулих літ», близько 862 року слов'янські та фінські племена Псковсько-Новгородської землі закликали на князювання Рюрика (регрика) – представника скандинавської аристократії. У літопису говориться, що посланці слов'ян сказали: «Земля наша велика и обильна, а наряда (тобто порядку) в ней нет». Фактично мова йшла про укладення ряду – усного договору між аристократом зі Скандинавії та елітою слов'янських племен.

Саме поява на Русі перших князів скандинавського походження та їхніх збройних дружин стала підґрунтям так званої «норманської теорії» походження державності на слов'янській землі. Добре відомо, що для вивчення й аналізу стародавніх літописів та написання повної історії Російської імперії до Росії були запрошені німецькі вчені. Один з них – Г. Байер (1654–1738), член Академії наук у Санкт-Петербурзі з 1725 по 1738 рік, вважається фундатором цієї теорії. А. Шльоцер (1735–1800) упродовж шести років вивчав «Повість минулих літ», дійшовши висновку: варяги на Русі були для державних структур важливим, але допоміжним елементом – військовою кастою. Г. Міллер (1705–1783) зібрав велику колекцію копій старовинних джерел з історії Русі, оригінали яких пізніше були втрачені.

Особливість історичних шляхів утворення тіньового «автономізму» у вітчизняному суспільстві прослідковується на механізмі повноважень щодо збору додаткового продукту, здійснення судійських функцій, прийняття важливих суспільних рішень. Так, на відміну від давньоруської сис-

теми, у феодальній Європі принцип делегування повноважень розповсюджувався в ієрархії феодального управління «зверху донизу». Кожний наступний вищий рівень передавав управлінські функції нижчому рівню. «Верхні поверхи» державно-владної управлінської піраміди децентралізують управління, найнижчий рівень здійснює всі функції керівництва безпосередньо.

Система, що виросла з полюддя, дає прямо протилежний результат: давньоруський князь не передає своїм підлеглим повноваження щодо збору додаткового продукту, здійсненню судійських функцій тощо. Підлегли знаходяться разом з ним, всі владні рішення приймає сам князь. Однак безпосереднє керівництво повсякденним життям суспільства, взаємодію з кожним окремим племенем або громадою князь не здійснює взагалі, він залишає це родовим або племінним владним структурам. Таким чином, всередині жорстко централізованих давніх вітчизняних структур, на низовому рівні управління, ми бачимо найповнішу автономію, що сформувало генетичну матрицю автономізму на вітчизняному суспільному просторі [7].

Закладений у період давньокиївської держави вихідний механізм привласнення додаткового продукту сформував історичну логіку розвитку, що виявилася у подальшій розбудові економічної основи автономної тіньової квазіелітної влади. Зібрати додатково продукт у формі «окупаційної» данини можна було тільки шляхом «полюддя», тобто з'явившись разом зі всією дружиною: піддані платили податки лише при наявності безпосередньої загрози застосування військової сили. Князю необхідно було в ході полюддя реалізувати свої права, і тільки з'явившись разом з військом, він міг забезпечити виконання своєї функції щодо збирання данини. Саме поєднання князя через своєрідний соціально-економічний симбіоз з дружиною створювало цю можливість, ніяке інше делегування повноважень не давало можливість це здійснити: добре відомий приклад із князем Ігорем показує, чим закінчилося таке делегування повноважень, і наскільки піддані були не готові та й не здатні виконати владні фіскальні функції.

Форма «автономної» тіньової держави отримала свій розвиток, зокрема як «автономна» козацька держава.

З початку XVII ст. козацький політичний автономізм виявився у прагненні Війська Запорозького перенести свій організаційний устрій та юрисдик-

цію на «волості» (південніше умовної лінії Тетіїв – Біла Церква – Київ – Переяслав – Лубни – Миргород) й спробі, за умови визнання влади лише короля, вийти з-під підпорядкування місцевих владних структур. Упродовж цього часу «під впливом полонізації» урядів прикордоння, проведення низки комісій проти козаків та ухвали антикозацьких сеймових конституцій, в ієрархії цінностей козацтва остаточно закріплюється протиставлення – «покровитель» – король/ворог – польська шляхта...» А відтак у цьому регіоні впроваджуються власні самоуправління, судочинство, військова організаційна структура. Водночас Військо Запорозьке намагалося відігравати роль самостійного суб'єкта міжнародних відносин.

Розбудова вузького прошарку «автономної» тіньової елітної влади як вихідної категорії теорії тінізації суспільного розвитку виявляється у сучасних умовах в існуванні розвинутих системних корупційно-монополістичних, тінізаційних протиріч автономізації елітної влади, як вкрай обмеженого у просторі, нелегітимного, тіньового зрощення окремих владно-олігархічних, кланових угруповань – філії світової тіньової корпоратії. Соціально-економічна форма сучасної паразитарної «автономної» держави є результатом діалектичного заперечення та утримання в собі (діалектичне зняття) попередніх форм історичного розвитку.

Змістом синкретизму гострокризкової форми «автономії» (від відповідальності перед суспільством, законом) держави та тіньового, паразитарного (олігархічного) сектора є відносини монополізації адміністративно-економічного, бізнесового, політичного ресурсу для обмеженого кола осіб, забезпечених олігархічними, політичними відносинами, корупційними та родинними, партійними зв'язками з вищими щаблями адміністративної та судової влади, правоохоронних органів, відсутністю економічної, політичної, кадрової конкуренції в поєднанні з необмеженим доступом до національних ресурсів країни. Форма існування симбіозу елітного сектора та «автономної» влади набуває в сучасності поширеної домінуючої форми тіньового парасуспільства – альтернативного нелегітимного, другого, тіньового центру влади та суспільного розвитку. В цих умовах корупція набуває системного характеру, стає неодмінним мегаатрибутом адміністративної системи, іманентним способом її регуляції. Тіньове парасуспільство – це закрита бізнесово-

владна сфера суспільства, що монополізована олігархічними структурами, котрі мають на меті набуття політичного впливу та надвисоких доходів за допомогою використання значною мірою спекулятивного фінансового капіталу [8, с. 10]. Існуюча як пануюча тіньова структура, тіньове парасуспільство утворює, відповідно до своїх потреб, і тіньову політичну, судову, правоохоронну, соціально-економічну інфраструктуру, що зумовлює тіньовий режим функціонування рядових суб'єктів господарювання.

Тіньове парасуспільство – перехідна квазібільшовицького типу пострадянська структура для виконання функцій початкового нагромадження капіталу, тіньового позаекономічного перерозподілу власності та влади, домінуючих впливів у тіньовій інституційній структурі, на користь олігархічного сектору, котра вийшла за часові межі, що їй історично були відведені та перетворилися на головне гальмо вітчизняного суспільного реформування. Активна розбудова тіньового парасуспільства вкрай загострює суспільні протиріччя, протиріччя між владою та суспільством, синергетично посилює фактори їх розвитку за сучасних умов, зумовлює швидку деградацію правлячого класу.

Діалектична логіка становлення та розвитку автономної тіньової держави на попередніх етапах призвела до виникнення сучасного небезпечного явища паразитарної «автономної» тіньової держави (паразитарної автономної держави всередині офіційної). Межі її поширення визначаються синергетичним впливом двох інтегрованих факторів – потужностей тіньової влади та бізнесу (власності).

В сучасній Україні, в інших країнах СНД створений такий «автономний» тіньовий, кланово-олігархічний, прихований, другий (по відношенню до офіційного) сектор, котрий, значною мірою, має для суспільства суто паразитарний тіньовий паралельний характер, що знайшло своє відображення, зокрема, в явищі віртуальної економіки. В Україні, суспільство якої перебуває у стані незавершеної модернізації, для якого притаманними є «відсутність чітких кордонів між сферами діяльності» та гібридизація влади, всі три компоненти якої – політика, великий бізнес, адміністративно-владні функції – злиті в єдине ціле. Як наслідок формується соціально-економічна модель трансформаційних процесів, в якій відбувається монополізація елітною автономною економікою політичних, адміністративних та еконо-

мічних функцій держави, що забезпечує нейтралізацію потенційних форм контролю та регулювання з боку держави за цим сектором, знищується конкурентний економічний простір. Виведення «автономної держави» з-під контролю держави, що означає її тінізацію, одночасно тінізує і діяльність інших – ординарних секторів економіки через наведену форму тінізації. «Автономна держава», перекладаючи свою частку фіскального тягаря на плечі ординарної, змушує останню шукати можливостей виживання за допомогою наведеної тінізації.

Існування автономної, тіньової держави за межами впливу, регулювання та контролю офіційної державної влади, замість цього зрощення її з провідними паразитарними сегментами влади, виведення з-під контролю суспільства, створення «автономної» тіньової держави – двійника офіційної, перетворює її на наймогутнішу частину сучасної тіньової паралельної реальності, на основний активатор, репродуцент, каталізатор поширення паразитарної тінізації економічного життя через перекидання фіскального тягаря на плечі ординарної економіки. Ця друга тіньова, паразитарна «автономна» держава не тільки знаходиться поза офіційного контролю та регулювання, але й активно протистоїть, протидіє офіційній державі, «стоїть» над нею, у значній мірі обмежує її можливості щодо реформування та розвитку, контролю з боку суспільства. Терміни існування «автономної» держави, структури, організації, головних її рухомих сил не є дзеркальним відображенням офіційної, панування головних політичних команд в «автономній» та паралельній офіційній державах має свої закономірності розвитку та механізми впливу.

Поява елітного автономного, паразитарного сектору як головного тінізатора економіки ділить тіньовий економічний простір на кілька основних частин – тіньовий елітний сектор автономної держави, тіньовий сектор офіційної держави, тіньовий ординарний (сектор середнього та малого бізнесу); тіньовий архаїзований (неформальний) сектор, тощо.

Найважливішими характеристиками паразитарної «автономної», другої, прихованої від суспільного контролю, нелегітимної влади в Україні є:

а) замкненість, обмеженість у просторі «кланово-автономного» сектора. Він є головною сферою діяльності певних, політично лідируючих, олігархічних кіл, всередині яких точиться жорстока конкурентна боротьба за ті чи інші ніші еліт-

ної сфери. Потрапити до неї можна лише новим більш потужним фінансовим колам, які здатні відтіснити стару еліту на другий план;

б) перетворення реформаций в Україні головним чином на засіб тіньового прикриття нелегітимного перерозподілу суспільного багатства, а не на засіб прискореного капіталотворення, необхідного для радикальної модернізації економічної структури та забезпечення її конкурентоспроможності.

Цей процес був не лише непрозорим і несправедливим, а й у багатьох випадках супроводжувався порушенням чинних законів. Часто приватизація лише провокувала втечу капіталу за кордон та непродуктивне витрачання коштів. Внаслідок українського варіанту приватизації переважна частина населення залишилася як без заощаджень, так і без доходу від власності (ця частка доходу у ВВП є дуже низькою і ще більш диференційованою, ніж доходи від праці);

в) розвиток суттєвих монополістичних тенденцій, які ґрунтуються на успадкованих від попередніх систем чинниках, а також на нових, набутих у процесі трансформації, що виявляються переважно у нерівності доступу до державних ресурсів і політичної влади.

Було сформоване інституційне середовище, що активно застосовує комплекс позаправових, кримінально-організаційних та адміністративних обмежень для входження нових капіталів на ринки та вільного переміщення товарів і капіталу всередині країни. Сьогодні саме ці обмеження є головними перешкодами повноцінної конкуренції, оскільки вони призводять до штучного зменшення кількості компаній у прибуткових галузях економіки та сприяють монополізації виробничої, торговельної і фінансової діяльності;

г) непрозорість сектора «автономної» тіньової влади. Якщо за кордоном фінансові ринки є відкритими, інформація про їх діяльність є доступною, то український ринок є водночас зрегульованим, недорозвинутим і непрозорим;

д) зосередження фінансових ресурсів країни в лідируючих на даний час кланово-олігархічних колах в елітарних структурах. Основу сучасної олігархії складає фінансова олігархія, яка являє собою союз фінансових і промислових груп. Українською особливістю цього явища є влада адміністративно-економічних груп (АЕГ), що формувалися на залишках владної адміністративно-радянської системи й отримали доступ до

фінансових ресурсів у зв'язку з приналежністю їх до сфери державного управління;

е) залежність кланово-олігархічних кіл «автономної» влади від державних фінансів. Початковий український капітал не являв собою результат заробітку чи вдалого прикладання капіталу. Він був повністю сформований із державної власності, з бюджетних коштів і прав на їх обслуговування;

є) існування різко асиметричних умов господарювання для різних суб'єктів, реалізація комплексу заходів щодо підтримки привілейованого становища економіки «автономної держави» щодо інших суб'єктів і за їх рахунок. Це виявляється у нерівномірності оподаткування, бюджетних преференцій, звільнення від оподаткування окремих галузей, регіонів чи підприємств, утворення вільних економічних зон, перекладання фіскального тягаря на ординарних суб'єктів тощо.

Таким чином, історична логіка генези та розвитку «автономної» тіньової влади, як прояву сучасної форми регресу неформальної організації, своєрідної національної лібертеріанської моделі розвитку, – сектора різкої асиметрії у доходах, інституційної недемократичності, паразитарності, системної корупції, позанормативного регулювання внутрішніх відносин («внутрішньоавтономне звичаєве право», що адаптує до своїх вимог «зовнішнє» право офіційної держави) – це посилення системної загрози щодо загострення протиріч між владою та суспільством. Цей сектор є активним продуцентом явищ гальмування реформування, системних нездатностей влади до ефективної адаптації процесів незавершеної модернізації, тіньового перерозподілу власності та влади. Альтернатива цьому – проведення суспільного реформування, модернізації засобів досягнення її рубежів, на базі врахування та співставлення їх з генетично особливою адекватністю вітчизняних соціально-економічних умов, прогресивною складовою їх інституційної пам'яті.

Висновки

Особливостями структури вітчизняної вихідної моделі державної влади з послаблення, дегенеративності, неповноспроможності державного управління, що зрештою призвело до занепаду Київської Русі, була наявність відношення до мешканців країни як до мешканців фактично окупованої, підкореної країни, а самих об'єктів державної влади – як окупаційного режиму.

Закладений у період давньокиївської держави вихідний механізм привласнення додаткового продукту сформував історичну логіку розвитку, що виявилася у подальшій розбудові економічної основи автономної тіньової квазіелітної влади. Зібрати додатково продукт у формі «окупаційної» данини можна було тільки шляхом «полюддя», тобто з'явившись разом зі всією дружиною: піддані платили податки лише при наявності безпосередньої загрози застосування військової сили.

Форма «автономної» тіньової держави отримала свій розвиток, зокрема як «автономна» козацька держава.

Розбудова вузького прошарку «автономної» тіньової елітної влади як вихідної категорії теорії тінізації суспільного розвитку виявляється у сучасних умовах в існуванні розвинутих системних корупційно-монополістичних, тінізаційних протиріч автономізації елітної влади, як вкрай обмеженого у просторі, нелегітимного, тіньового зрощення окремих владно-олігархічних, кланових угруповань – філії світової тіньової корпоратії. Соціально-економічна форма сучасної паразитарної «автономної» держави є результатом діалектичного заперечення та утримання в собі (діалектичне зняття) попередніх форм історичного розвитку.

Існування автономної, тіньової держави за межами впливу, регулювання та контролю офіційної державної влади, замість цього зрощення її з провідними паразитарними сегментами влади, виведення з-під контролю суспільства, створення «автономної» тіньової держави – двійника офіційної, перетворює її на наймогутнішу частину сучасної тіньової паралельної реальності, на основний активатор, репродуцент, каталізатор поширення паразитарної тінізації економічного життя через перекладання фіскального тягаря на плечі ординарної економіки.

Список використаних джерел

1. Предборський В. А. Теорія тіньової економіки в умовах трансформаційних процесів. Київ: Задруга, 2014. 400 с.
2. Предборський В. А. Тінізація влади як прояв процесів незавершеної модернізації. Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. пр. Держ. наук.-дослід. ін-ту інформатизації та моделювання економіки. Київ, 2017. № 1. С. 3–9.
3. Пахомов Ю. М. Глобальні регулятори конкурентності економічних систем. Глобалізація і безпека розвитку. Київ: КНЕУ, 2001. С. 480–520.

4. Крестьянское хозяйство / А. В. Чаянов, А. А. Ни-
конов (отв. ред.). Москва: Экономика, 1989. 492 с.

5. Предборський В. А. Протиріччя модернізації укра-
їнської економіки як причина посилення її тінізаційних
процесів. Економічна безпека держави: стан, пробле-
ми, напрямки зміцнення: матер. Міжнар. наук.–практ.
конф. (Харків, 2004 р.). Харків: Вид–во Національного
університету внутрішніх справ, 2004. 154 с.

6. Свідзинський А. В. Синергетична концепція куль-
тури. Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня»,
2009. 696 с.

7. Прохоров А. П. Генезис русской модели управле-
ния. Экономика и организация промышленного про-
изводства. 2005. № 1. С. 135–147.

8. Потемкин А. Элитная экономика. М.: ИНФРА–М,
2001. 360 с.

References

1. Predbors'kyj V. A. Teoriya tin'ovoyi ekonomiky' v
umovax transformacijny'x procesiv. Ky'iv: Zadruga,
2014. 400 s.

2. Predbors'kyj V. A. Tinizacija vlady' yak proyav
procesiv nezavershenoyi modernizaciji. Formuvannya
rynkovy'x vidnosyn v Ukraini: zb. nauk. pr. Derzh.
nauk.–doslid. in–tu informaty'zaciji ta modelyuvannya
ekonomiky'. Ky'iv, 2017. № 1. S. 3–9.

3. Pаxomov Yu. M. Global'ni reguljatory' konkurentnosti
ekonomichny'x sy'stem. Globalizacija i bezpeka rozvy'tku.
Ky'iv: KNEU, 2001. S. 480–520.

4. Krest'yanskoe hozyajstvo / A. V. Chayanov, A. A.
Ny'konov (otv. red.). Moskva: Ekonomy'ka, 1989. 492 s.

5. Predbors'kyj V. A. Prot'yrichchya modernizaciji
ukrayins'koyi ekonomiky' yak pry'chy'na posy'lennya yiyi

tinizacijny'x procesiv. Ekonomichna bezpeka derzhavy': stan,
problemy', napryamky' zmichnennya: mater. Mizhnar. nauk.–
prakt. konf. (Xarkiv, 2004 r.). Xarkiv: Vy'd–vo Nacional'nogo
universy'tetu vnutrishnix sprav, 2004. 154 s.

6. Svidzy'ns'kyj A. V. Sy'nergety'chna koncepciya
kul'tury'. Luc'k: VAT «Voly'ns'ka oblasna drukarnya»,
2009. 696 s.

7. Proxorov A. P. Genezy's russoj modely' upravleny'ya.
Ekonomy'ka y' organy'zacy'ya promyshlennogo
proy'zvodstva. 2005. № 1. S. 135–147.

8. Potemky'n A. Эly'tnaya ekonomy'ka. M.: Y'NFRA–M,
2001. 360 s.

Дані про автора

Предборський Валентин Антонович,

професор кафедри фінансового права та фіскаль-
ного адміністрування, Національна академія внутріш-
ніх справ, д.е.н., професор
e-mail: prvika2015@gmail.com

Данные об авторе

Предборский Валентин Антонович,

профессор кафедры финансового права и фис-
кального администрирования, Национальная акаде-
мия внутренних дел, д.э.н., профессор
e-mail: prvika2015@gmail.com

Data about the author

Valentin Predborskiy,

professor of the Department of Financial Law and
Fiscal Administration, National Academy of Internal
Affairs, Doctor of Economic Sciences, Professor
e-mail: prvika2015@gmail.com

УДК 336.71:005.591:005.21–026.564

DOI: 10.5281/zenodo.3375518

КОВАЧ М.Й.,
ІНДУС К.П.,
ШЕЛЕМОН Л.М.

Формування стратегічного набору в системі управління фінансовою стійкістю банківської системи

Предметом дослідження є формування стратегічного набору в системі управління фінансо-
вою стійкістю банківської системи.

Мета дослідження – визначити взаємозв'язок стратегій, які формують стратегічний набір для
формування загальної стратегії управління фінансовою стійкістю банківської системи.

Методи дослідження. У роботі використані діалектичний метод наукового пізнання, метод
аналізу і синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних.

Результати роботи. У статті дано визначення поняття «стратегічний набір». Окреслено вимо-
ги щодо побудови стратегічного набору в системі стратегічного управління. Виділено основні за-